

AHO JUHANI

MUUAN MARKKINAMIES

Juhani Aho

Muuan markkinamies

«Public Domain»

Aho J.

Muuan markkinamies / J. Aho — «Public Domain»,

© Aho J.

© Public Domain

Juhani Aho

Muuan markkinamies

Kuopiossa kohisivat markkinat täysimmillään. Joukko hălisi, kellot ja kulkuset kilisivät, hevoset hirnuivat ja humalaiset hurrasivat. Oli vähäisen jälkeen puolen päivän, ja kaikkien ilo oli ylimmillään. Joka rinkelireen ympärillä myllersi kuin muurahaispesässä, jokainen »maailman paras panoraama» oli väkeä pakaten täynnä. Minä kuljeskelin tuossa, kädet taskuissa ja nutunkaulus pystyssä, yhdestä miesjoukosta toiseen. Näin tuossa yhtä ja toista, monenlaista muotoa, monenlaista miestä: kuulin monta hauskaa asiaa, opin monta mainiota sanaa.

Seisoskelin juuri torin kuhisevimmassa kulmassa ja kuuntelin, kuinka vanha Leppänen, se iänikuinen viisujen kauppias ja entinen sotamies, lauloi ja myyskenteli laulujaan, lauloi ja myyskenteli, myyskenteli ja lauloi. Paljon hän lauluja osasi, kaikki taisi nuotilleen laulaa, vaikka mitä olisit kysynyt. Eikä sitä aina kysyäkään tarvinnut, itsestään hän ymmärsi, mikä laulu millekin oli mieleen ja mikä nuotti.

—Hallin-Janne se postin tappoi Kuorehveden jäällä,
Ja Mattilan Sandran hiukset on kammattu toiselle puolen päätä—

niin hän tuossa muutamakseenkin lauloi ja hänen katsantonsa oli totinen ja nuotti surullinen. Mutta kun tytöt käskivät »lystimpiä» lauluja antaa, niin silloin tuli tällöisiä:

—Nättiä poikia ootettiin, mutt' eipä niitä tullut—
tytöt tyrski tuskissaan ja huolivat kuin hullut.

ja sitä mukaa olivat sitten silmätkin viekkaasti sirrallaan, ja sitä mukaa keikahteli nuotti.

»Viisumestariksi» tätä miestä kansan kesken kutsuttiin eikä herratkaan sen hartaammin kuuntele »konserttimestarejaan», kuin markkinamiehet kuuntelivat häntä. Suuri oli hänen tavaransa menekki, eivätkä markkinat monen mielestä olisi markkinoita olleetkaan, jos ei Leppästä olisi niillä näkynyt. Mutta ei niitä markkinoita olekaan vielä taidettu Kuopiossa viettää, joilla Leppäsen täräjävä ääntä ei olisi kuulunut. Eikä Kuopioon yksistään, vaan moneen paikkaan muuannekin, missä vain on lupa markkinoita pitää, kaikkiin Leppänen ennättää, joka paikassa hänet tunnetaan ja joka paikassa häneltä viisuja ostetaan.

—Antakaapas se Hallin-Jannen laulu!—Paljonko tukkipoikain laulu maksaa, jota äsken lauloitte?—Entäs se surulaulu Simmermannin kauheasta murhasta?

Näin huudettiin yhtäältä päin, mutta toisaalta taas näin:

—Ne laulut ne on jo vanhoja!—Eikö sillä enää uusia ookkaan?—Eikö vereksiä enää painetakaan?

—On, on! Tässä on se ihana uusi murhevirsi Wienenin kauheasta tulipalosta. Tässä on »kaksi kaunista laulua yhdestä nuorukaisesta, joka kultaansa suri», ja tässä sitten vielä muuan aivan vasta tehty laulu laulajapojasta, ja se alkaa näin:

—Tämä poika se laulelee ja sill' on laulun ääni—
Iät on kaiket kävellynä ympäri laulun läänii.

Tätä laulua ostettiin suurella halulla, kun muka tiedettiin, että viisumestari oli tehnyt sen omasta elämästään ja omia kohtaloitaan siinä kertonut. Ja jos joku kysyi häneltä, kuka sen laulun tekijä oli vai oliko se hän itse, ei hän virkkanut mitään, hymyilihän vain viekkaasti. ja siitä ihmiset yhä enemmän

luulemaan, mitä jo ennestään luulivat, että se laulu oli hänen oma tekemänsä. Hän antoi ihmisten luulla, mitä luulivat, eikä muuta kuin lauloi vain ja yhtä mukaa möi.

Innostus oli ylimmillään ja ostonhalu kiihkeimmillään, kun joku pukkasi minua takaapäin päällään kylkeen. Kun käänähdin, niin näin, että siellä oli mies, joka ei oikein näyttänyt tietävän, mitä hänen piti jaloillaan tehdä, kulkeako vai seisoa. Sitä miettiessä jalat kuitenkin tuskastuivat ja käännähyttelivät kannettavaansa omin lupinsa milloin eteen, milloin taakse; paikoillaan ne vain eivät ottaneet pysyäkseen ja siitä syystä sain vielä toisenkin puskun kylkeeni, kun päätäni käänsin.

—Antakaa anteeksi, hyvä herra, että ... tuota ... että minä vain tuota ... että jos sanoisitte, mitä ne tuolla toimittaa.—Hän heilahdutti päällään sinne päin, missä oli suurin tungos, ja pää heilahdutti vuorostaan häntä samaan suuntaan.

Aioin juuri ilmoittaa hänelle, mitä siellä toimitettiin, kun muuan vieressäni seisova lyhyenlanta renkimies, jota hän myöskin oli heilahdellessaan koskettanut, teki sen puolestani.

—Etkö sinä sitä tiedä, sanoi hän, että se on meidän kylän miehiä, ja se myöpi siellä omia tekemiään lauluja. Mene sinäkin ostamaan, niin näet vasta oikein, minkälaiseksi laulu pitää laatia!

—Mitä teidän kylän miehiä? tiukkasi toinen vastaan, vaikka puhe vähän kielellä kangerteli. Sinunko vai kenenkä? Mi-mistä sitä sitten sinä mu-mu-muka o-olet olevinasi?...

—Sama se sinulle on, mistä minä olen, kunhan itse tiedän, että olen Nilsistä, viisasteli renki ja nauroi itse sukkeluudelleen.

Toinen ei ensin virkkanut mitään. Hyrähteli hän vain vähäisen ja pyöritteli sytyttämätöntä sikaria huuliensa välissä. Sitten ojensi he hän yht'äkkiä suoraksi tavallisesta kumaraista asennostaan, otti sikarin suustaan ja lauloi jalkojaan leputellen tämmöisen pätkän:

—Muualla on hevosia, Nilsissä' on pässi—
Nilsissä papinkin pojat tappavatten ryssi.

—Tehköönpäs tuo teidän kylän mies meidän kylästä semmoisen laulun, jos osaa! Semmoisia lauluja se meidän poika tekee milloin tahtoo ja tarvitsee!

—Elä valehtele siinä ... eläkä ylpeile muiden lauluilla!... Se, minkä sinä laulussasi sanot, on jo alusta pitäen valhetta, ja se on kaikista suurin valhe, että se viisu on sinun tekemäsi! intti renki.

—Ei se ole mikään viisu, sinä Nilsin kollo! Ei se ole muuta mitään kuin sitä, mitä minä tahdoin sanoa sinulle ja kelle nilsiläiselle tahansa...

—Kuka täällä nilsiläisistä puhuu? kysäisi muuan toinen Nilsin mies, joka muusta joukosta samassa tulla kekahti keskeemme.

—Tuo tuossa sanoo tehneensä herjuulaulun nilsiläisistä, ja jo se sitä tässä yhden värssyn lauloi, toimitti renki, hyvillään, kun tapasi yhdenpuolelaisia.

—Vai herjuulaulun, vai herjuulaulun? Vai niin! No, laulappas tuota, niin että minäkin kuulen, minäkin olen Nilsistä! rehenteli vastatullut.

—Te olette yksiä kolloja kumpainenkin! Johan minä sanoin, ettei sitä laulua ole sen enempää ennen tehtyä, mutta jos sitä tahdotaan, niin kyllä sitä lisää tehdyksi saadaan, jos niiksi kiertyy ja mies viinaan mieltyy... Ja saatetaan sitä alkaa uuttakin ... tuommoisesta rimpulasäarisestä räätälistä se vasta oikein hyvä laulu tulisikin... Etkös sinä ole räätäli?

—Niin mikä sitten?

—Niin, että sinusta se oikein hyvä laulu tulisikin.

—Vai tulisi ... no, elähän mitään ... vai tulisi minustakin laulu ... etköhän ensin koetteeksi tekisi itsestäsi ... ehkä itsestäsi saisit paremman—koki räätäli viisastella, mutta mies keskeytti hänet:

—Minä olen laulaja ja laulajaks' olen luotu
Eikä oo minun lauluni tok' Helsingistä tuotu...

Nämä säkeet hajoittivat kerrassaan nilsiäläisten epäilykset miehen runoilijataidosta. Molemmat katselivat kummastellen toisiinsa ja minuun, mutta itse laulaja näytti siltä, kuin hän olisi sanonut jotain aivan tavallista eikä mitään erikoisempaa.

Sillä välin muu väki rähisi viisumestarin ympärillä, joka yhä vain toisteli:

—Tämä poika se laulelee ja sill' on laulun ääni—
Iät on kaiket kulkenunna ympäri laulun lääni.

—Mutta osataan sitä meidänkin miehissä laulaa ... kuuletko, mitä se tuolla laulaa... Se on hänen oma tekemänsä laulu! kehui renki.

—Kenenkä tekemä?

—Tuon Leppäsen, joka tuolla tuonnempana laulaa. Se on meidän kylästä kotosin.

—Mitäs se siellä laulaa?

Se laulaa sitä laulua laulajapojasta, jonka hän on itse tehnyt ja painattanut ... kuuletko, nyt se taas sitä laulaa...

Mies kuunteli hyvin tarkkaan ja näytti siksi hetkeksi ihan selviävän, vaikka hänen näkönsä muuten oli humalaisen.

—Ei se ole sen oma tekemänsä ... se mies ei ole ikipäivinänsä omia sanojaan sointuun saanut... Tuo laulu on toisen miehen tekemä, ja sitä lauletaan meidän puolessa läämältään ... vanha laulu!

—Kenenkä tekemä se sitten on?

—Se on toisen miehen tekemä, joka on paljon muitakin lauluja tehnyt ja osaa tehdä vaikka milloin!

—Ettäkö sinun ... elä! ... elä!

—Olipahan kenenkä tahansa, mutta meidän puolessa se tehty on.

—Mistä paikoin sitä olette? kysyin minä, ja siihen kysymykseen yhtyivät nilsiäläisetkin.

—Niin minäkö? Mistäkö olen?

—Tämänlainen mies mä oon ja tämänlainen kolla,
Mutta sen minä sanon suorastaan, että Pyhäjärveltä ollaan.

Nilsiäläinen renkimies joutui tästä vastauksesta ihan tyrmetyksiin:

—Ky-kyllä jo pitää uskoa, että olet oikea laulaja, etkä kaiketi muiden lauluja laula!—tunnusti hän tuossa sydämensä pohjasta eikä herennyt miestä ihmetellen tarkastelemasta.

Toveri taas käsitti asian toisella tavalla. Hänkin kävi kummiinsa, mutta ei hän kuitenkaan omiin ihmeisiinsä vaipunut. Hän oli niitä miehiä, jotka, jos jotain erikoisempaa näkevät tai kuulevat, ihastuvat siitä siksi, että saavat sen muille ilmoittaa. Ja silloin on niillä aina kova kiire, ettei vain muut ennen ennättäisi. Sanaakaan sanomatta pyörähti räätäli väkijoukkoon päin, joka tungeskeli viisukauppiaan ympärillä.

Rukkasiaan heilutellen huusi hän joukkoon:

—Tulkaapas tänne, miehet! Täällä on semmoinen mies, jota ei ole vielä ennen nähty eikä nähdä vastakaan ... se tekaisee laulun tuossa paikassa vaikka mistä!

Markkinamiehet ovat kuin herneet seulan pohjalla. Jos sitä vähänkin kopahuttaa, tärähtävät ne ja pyörivät heti kohta paikasta toiseen ja yhtä herkästi taas takaisin.

Tuskin he olivat kuulleet, että jotain uutta oli nähtävänä, kun jo tuossa paikassa olivat kiertäyneet kehään laulajapojan ympärille.

—Se on semmoinen mestari tuo tuossa viisuja tekemään, kertoi nyt vuorostaan renki, että kun rupeaa, niin tekaisee värssyn vaikka mistä tahansa, ja sen tekemiä lauluja se tuo Leppäsenkin laulaa. Mutta ei se ilman laula, sille pitää antaa viinaa, ja jos mitä kysyt, niin siltä et oikeata vastausta saakaan, vaan runoon vain kaikki tyynni. Tarjotkaapa miehet viinaa, jos kellä on!

Miesjoukossa oli muuan rehevä pohjalainen, torniolainen hevossaksa. Ylpeästi tunkeutui hän esille, veti turkkinsa povesta komeasti päällystetyn konjakkipullon ja ojensi sen pyhäjärveläiselle.

—Kas, täsä saat, eikä tämä pelkkää prantusta olekaan! Kattos, poika, täsä on kolmen markan konjakkia! Otapas tästä koriasta pullostä ja anna sitten songisi soida, jos et ehkä ollekaan stöveli koko mies.

Mutta miespä ei huolinutkaan ottaa vastaan tarjousta. Hän kumartui eteenpäin, tirkisti pohjalaista aivan silmästä silmään, ja samassa kun hän siinä tekaisi laulun:

—Tääll' yks' on ylpiäs ittestään ja toinen hevosistaan—
Mutt' Tornion-herra on kummastai ja paksusta putelistaan,

kaivoi hän niinikään, mutta housunsa taskusta, esille hänkin pullon, keikisti siitä ryypyn ja lauloi taas:

—Pohjalainen se prameileepi konjakkipullollansa.
Savon poika se tyytyypi vain halpaan viinahansa.

Markkinaväki räjähti nauruun kuin yhdestä suusta. Nolona työnsi pohjalainen halveksitun pullonsa takaisin poveensa ja vetäytyi hammasta purren väkijoukon taa. Naurua kesti vain yhä, ja pistosanoja sateli joka haaralta hänen jälkeensä:

—Kas, niin sitä pitää!—Se oli parahiksi pohjalaiselle!—Tuleppas vielä Savon miehen edessä kopeilemaan!

Ylpeän pohjalaisen sisuksia kutkutti tämä pilkka katkerasti. Hilliten kovettunutta nyrkkiään, joka olisi tahtonut kuhmuja tehdä, sama se, mihin sitten, mutta josta tällä kertaa ei kuitenkaan olisi mitään hyötyä lähtenyt, mutisi hän vain hampaattensa välistä:

—Kyllä minä, sen perkelehen laajasuu, sinut vielä juotan, ja meni suoraa päätä viisumestarin luo, jonka veti hiukan sivuun, ja kuiskasi korvaan jotakin.

Sitten työnsi hän hänet käsipuolesta joukkoon, mutta itse hän vetäytyi vähitellen loitommalle ja haihduttautui sitten muuhun markkinaväkeen...

—Vai niin? Sinäkö sitä olet se mies, joka kuulut muka olevan tietävinäsi, että minä vain sinun tekemiäsi lauluja laulan? Häh! huusi viisumestari Pyhäjärven miehelle, ja hänen harvapartainen ylähuulensa oli silloin kovin pahasti irvellään.—Häh, sinäkö vai kuka?

Pyhäjärveläinen oli tällä välin alkanut sytytellä sikariaan nilsiääläisen renkimiehen tuhottoman lyhyestä savinysästä, eikä ollut huomaavinaanakaan pörhistelevää virkaveljeään. Tätä tehdessään hänen silmänsä alaluomet kuitenkin omituisesti värähtelivät, niinkuin joka kerta muulloinkin, kun hän oli jotakin mielestensä sukkela keksimäisillään. Mutta tuskin oli hän saanut ensimmäiset savut suuhunsa, kun hän kääntyi väkijoukkoon ja laulaa tokaisi kauhean totisen ja tyynen näköisenä taas tämmöisen säkeen:

—Omiahan kaikki lie, joita ominansa myöpi, ja ominaanhän rosvokin tok'
toisen leivät syöpi—

eikös se ole niin, hyvät ihmiset ja kansalaiset?

—No niin!—No niin!—No se!—No se! kuului taas kuin yhdestä suusta, ja suosio kallistui kerrassaan laulajan puolelle.

Sen huomasi viisumestariikin ja hän olisi mielellään vetäytynyt virstojen päähän, mutta joka haaralta tunkeutuva väkijoukko ei päästänyt häntä lävitsensä. Silloin koetti Leppänen tekeytyä kaikesta tuosta ihan tietämättömäksi ja luuli pääsevänsä pulasta sillä, että rupesi laulujaan kaupittelemaan, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Mutta markkinaväki ei häntä niin helpolla heittänyt.

- Tuki jo suusi! huusi muuan. Kuka nyt enää sinun lauluistasi! On täällä jo vereksempiäkin!
- Laulaa häntä nyt jotain omasta päästäänkin eikä aina paperista, pilkkasi toinen.
- No, Leppänen, elähän toki jää nuoremmallesi sanan velkaan, kiihotti kolmas.
- Eläkä häpäise kylääsi, vaativat nilsiäläiset.

Mutta kukko ei käskien laula, eikä laulanut Leppänenkään. Kukolla on kuitenkin se etu, että sillä aina on oma tekemänsä omituinen laulu, jota sen sopii missä tilaisuudessa tahansa laulaa, mutta sitä etuapa ei ollut Leppäsellä. Sen hän kyllä tiesi, että laulun pätkä, sukkela ja sattuva, hänet päästäisi pulasta, mutta kun sitä ei ennen tehtyä ollut, ei se nytkään ottanut syntyäkseen. Ja kuitenkin oli tämä hetki hänen ammatilleen ankaran tärkeä. Jos hän nyt antaa tuommoisen syrjäläisen panna itsensä pussiin, niin ihmiset alkavat hänen laulujansa halveksia, ja hän kadottaa ainakin näillä markkinoilla kaiken luottamuksensa.

Mutta mikäs neuvoksi! Väkijoukko tuossa ympärillä pilkaten irvistelee, ja edessä seisoo riitaveli, sikariaan poltellen, eikä ole niinä miehinäänkään.

Jolla ei ole nuijaa, se lyöpi lapiolla, ja niin teki Leppänenkin. Kun näki, ettei muu auttanut, rupesi hän haukkumaan.

–Mitä helvettiä sinä siinä toljotat ja katsot kuin lehmä uuteen konttiin! huusi hän rauhassa tupakoivalle pyhäjärveläiselle.—Tiedä sinä, että min' en oo kenenkään katsottava ja toljotettava! Vai luuletko, etten minä osaisi sinua herjata, jos vain itseltäni ilkeisin? Mutta sitä ei pidä kenenkään saada Leppäsestä sanoa, että se markkinoilla ihmisiä haukkuu ja koirana kuleksii.—Luuletko sinä olevasi hyvinkin miestä, jos muutamia hulluja markkinoilla nauramaan saat?... Ja etkö sinä, sen retkale, oo humalassakin siinä ... eipähän ilman!... kyllähän sen tietää, että oikean ihmisen haukkuminenhan se aina on viinaisen virkinettä ... ja ettekö kuulleet, hyvät ihmiset, että se herjasi minua rosvoksi ... tässä on monta vierastamiestä sen asian päälle... Kuules, mies, sanoppas nimes ja mikä mies sinä oot, vai huudetaanko patrullia!

Ja tähän tapaan olisi Leppänen kerran intoihinsa päästyään arvatenkin jatkanut vaikka kuinka kauan, ennenkuin olisi hengästynyt, ellei hänen lapionlyöntejään olisi keskeyttänyt uusi nuijanisku.

Se tuli sieltä mistä ennenkin. Selän takaa suhahti, mutta suuta vasten sattui.

Pyhäjärveläinen, joka milläänkään olematta oli aikansa kuunnellut, vastasi nyt vuorostaan:

—Koska nyt kysyt niin siivosti ja haastelet ihmisiksi,
niin sanon mä, että mua kutsutahan Hyvölän Samuliksi.

Nuo loppusoinnut lauloivat Leppäselle lopullisen tuomion. Nyt ei enää mikään auttanut, kun haukkumisenkin toivottu vaikutus noin tuuleen hupeni ja kaikki kansa oli Hyvölän Samulin puolella.

Mutta kun väki siinä rähisi ja riemuitsi Leppäsen surkeata häviötä, niin hän luuli kuitenkin vielä viimeisessä tingassa jotakin keksineensä, jonka avulla saattaisi edes kunnialla peräytyä. Liekö uuden pätkän päässään tekaissut vai ennen tehdyinkö lienee muistamaan sattunut, hän yht'äkkiä alotti kuin alottikin laulaa aivan samaan nuottiin kuin hänen pelottava kilpakumppaninsa:

–Hyvöläst' on kaikki kollot, sieltä tämäi lienee—

niin hän lauloi, mutta sitä pitemmälle ei hän päässyt. Hyvölän Samuli iski kiinni alettuun pätkään, seisautti Leppäsen juuri hänen parhaassa vauhdissaan ja jatkoi omasta päästään näin:

–Itsehän sen vastatullut parahiten tiennee!

Ja nyt vei tämä viimeinen tuulenpuuska viimeisetkin palaset Leppäsen repaleisista purjeista. Kansa, jota oli kokoontumistaan kokoontunut näiden kahden ympärille, oli ratketa omaan riemuunsa. Se ei mitään niin ihaile kuin sukkela kieltä ja kekseliästä päätä, ja joka sanakiistassa voiton saa, se on suurempi sankari kuin väkevin mies. Joka taas tappiolle jää, häntä ei voi mikään pilkan alta pelastaa, jollei ehkä joku yht'äkkiä keksitty sukkela sanojen tempaus. Mutta kun ei tuo nyt Leppäselle onnistunut, niin hän jäi siihen säälittävän tukalaan tilaan seisomaan.

Ylt'ympäri kuuli hän toisen hyväksi heläjäväää naurua, ja se koski häneen kipeästi. Mutta sitten alkoi häntä itseään vastaan tuiskuta joka taholta pistosanoja, ja se koski häneen vieläkin kipeämmin.

–Leppäsen laulun mahti onkin, näen mä, vain paperilla! huusi muuan.

–Leppäsen viisut ne on viisaampien miesten tekemiä, ivaili toinen.

–Ja samat niistä aina kiertää esiin kuin posetiivin pel'kalusta, lisäsi siihen kolmas.

–Sitä miestä ei tästä puoleen syötetä missään talossa, uhkailivat Nilsin miehet.

Leppänen oli siis nyt itse joutunut Hyvölään, eikä hänen häpeästään enää muuta puuttunut, kuin että koirat olisivat haukkuneet.

Toisaalta kuului taas voittaneelle miehelle ylistyshuutoja.

–Eihän, sen heikale, vain pulaan joudu, ihaili eräs.

–A-sje on pierkeleh poika! riemuitsi vuorostaan muuan parrakas Arkangelin mies, joka väkisinkin oli tunkeutunut väkijoukon keskeen.

Vaan nilsiäläinen renkimies ja hänen toverinsa räätäli, jotka molemmat pitivät itseään koko tämän hauskuuden aikaansaajina, sillä hehän ensin olivat tuon merkillisen miehen löytäneet, he eivät tyytyneetkään paljaaseen sanalliseen kunnioitukseen.

Renki, joka koko ajan oli pysytellyt aivan ihailtavansa kantapäillä ja mahaansa pidellen nauranut jo ennestäänkin tuhkeroiset silmänsä vieläkin tuhkeroisemmiksi, sieppasi nyt yhtäkkiä piipun suustaan, pisti sen sukkelasti taskuunsa ja huutaen samassa, että eiköhän hurrata niinkuin herratkin, tarttui hän Samulin reiteen. Toinen nilsiäläinen teki samalla lailla, ja kohta oli kymmenen kättä miehessä kiinni. Ja ilmaan hän keikahti, keikahti kepeästi kuin olkikupo miehen hartioille. Ensimmäinen hän vähän näytti vastustelevalta, mutta toisella hurrauksella jo itsekkin hurrasi mukana, hattuunsa heilutellen. Sillä välin väkikin huusi ja melusi nostomiesten mukana. Mutta kolmatta kertaa nostettaessa hän yht'äkkiä kalpeni. Sitten hän sähähti tulipunaiseksi. Vaan kalpeni taas heti kohta. Samassa nakkasi hän lakin kauaksi kädestään, ponnisti kaikki voimansa ja riuhtaisihe nostomiesten käsistä kuin hullaantunut hevonen.

–Antakaa minun mennä! huudahti hän pelottavalla kiljahduksella ja aukaisi nyrkeillään ja kyynärpäillään itselleen tien väkijoukon keskitse.

Tämä tapahtui niin äkkiä ja odottamatta, ettei kukaan ennättänyt sitä edes ihmetelläkään, ennenkuin mies jo oli näkyvistä poissa.

Hetken päästä vasta ihmiset siksi tointuivat, että alkoivat ensin itsekseen, sitten toisilleen ihmetellä, että »hulluksiko se nyt tuli» tai että »hittoko sen nyt vei?»

Mikä miehen oikeastaan vei ja miksikä hän noin äkkiä karkasi alas kunniansa korkeimmalta kukkulalta, siitä jäi tuo suuri joukko tietämättömäksi.

Kummastus oli kuitenkin yleinen ja riemu siksi kertaa kadonnut, sillä miehen äänessä oli niin luita ja ytimiä karsiva värähdys, kun hän syöksyi menemään ja huusi, että hänen annettaisiin mennä, että se saattoi jokaisen kasvot totisiksi. Jotkut arvelivat, että se oli humalaisen huutamista, mutta toiset sanoivat, ettei tavallinen juopunut sillä äänellä kiljaise, tai jos kiljaiseekin, niin silloin hän niin ankarasti pelästyy, että on jo selvä kiljaistessaan.

Mutta väkijoukko hajosi melkein äänetönnä, eikä kukaan enää pyhäjärveläisen sukkeluuksia muistanut.

Ainoa, joka tästä tapauksesta ehkä itsekseen iloitsi, oli Leppänen, kun näin hätänsä suurimmillaan ollessa oli pahimmasta pulastaan pelastunut.

Haikeinta kaipausta sitä vastoin osotti nilsiäläisen renkimiehen nolostunut naama. Hän oli hakenut ihmisten jaloista käsiinsä runoniekan lakin ja käänteli sitä nyt kämmenissään kovin surullisen näköisenä. Kun sitten näki siinä minut, sanoi hän melkein itkevällä äänellä:

–Ei, vaan mihinkähän se mies nyt hupeni ... siltähän pää paleltuu, kun tässä on sen lakki ... eikä sitä löydy mistään...

–Antakaa minulle tuo lakki, minä koetan toimittaa sen hänelle, sanoin minä ja otin lakin hänen kädestään.

Oikein mielellään hän ei siitä näyttänyt tahtovan luopua, ja minä näin selvään, että hän jäi siihen ikäviinsä. Hän olikin kenties ainoa, jonka mielessä tämä tapaus säilyi kauemman aikaa, kuin se oli kestänyt. Sillä aina kun hän käy Kuopion markkinoilla, joilla hän käy melkein joka talvi, kyselee ja etsii hän Hyvölän Samulia, mutta aina yhtä turhaan.

* * * * *

Pyhäjärveläisen lakki kourassa lähdin minä häntä etsimään, jos jostakin löytäisin. Oli hän mielestäni kaikin puolin siksi merkillinen, etten saattanut jättää häntä, niinkuin kaikki muut markkinamiehet tekivät. Ja etenkin sitä olin hyvin halukas tietämään, miksi hän sillä lailla yht'äkkiä väkijoukon keskestä tiehensä syöksyi.

Kauan ei minun tarvinnutkaan häntä etsiä. Löysin hänet patrullien käsistä, jotka juuri olivat häntä poliisikamariin kulettamassa.

Patrullit ovat oikeastaan ystävällistä väkeä, vaikka astuvat niin pelottavan ankarina ja totisina, kiiltävät vaskipoletit rinnassa ja paksut pahkakepit kädessä. Eivät ne mitään pahaa tarkoita, vaikka kaikki vapaamielisemmät markkinamiehet niitä kovin kammovatkin. Jokaisen itseensä uupuneen ne toimittavat taattuun kortteeriin, ettei olisi tarvis yöksi hankeen nukahtaa, ja että sukulaiset ja tuttavat löytäisivät, kun aamulla etsivät. Iltaisilla varsinkin, kun päivä rupeaa päättymään ja yö uhkaa, silloin ne tavallista suuremmalla ihmisrakkaudella työnsä toimittavat. Et tarvitse muuta kuin horjahdella hiukan, niin jo ajattelevat, että apua tarvitset, ja heti kohta käsipuoleesi käyvät.

Nämä ne olivat ottaneet runoniekankin ystävälliseen huomaansa, kun näkivät hänen hatuttomin päin katuja pitkin hoipertelevan. Näkemättä, kuulematta mitään oli hän tullut suoraan heitä kohti ja joutunut suorastaan pääpoliisin syliin. Tämä oli jättänyt hänet miehilleen kuletettavaksi ja käskenyt heidän tuomaan hänet jälestä, kun hän itse kulki edeltä.

Mutta kun Samuli tunsu, että häntä pidettiin kiinni, luuli hän, että häntä taas tahdottiin nostaa, ja hän alkoi rukoilla miehiltä: »elkää hyvät miehet minua enää nostako—antakaa minun mennä—ei minua pidä pilkata eikä häväistä.» Kun hänelle selitettiin, ettei häntä suinkaan nostaa tahdottaisi, jos hän vain taipuisi omillaan kulkemaan, ja että hän nyt vain lähtisi yökortteeriin, niin tyytyi hän rauhassa tulemaan mukana.

Minä tapasin heidät sillä syrjäkadulla, joka vie poliisikamariin. He olivat jo aivan portista pihaan menemäisillään ja jos en olisi siihen ennättänyt, olisi runoniekka varmaankin saanut viettää yönsä korttikaarin kylmällä vuoteella ja herätä aamulla unestaan sen murheellisten seinien sisällä.—Ja kertomatta olisi silloin myöskin jäänyt se kertomus, jonka hän minulle omasta elämästään kertoi ja jonka minä tarkasti koetin muistiini painaa.

—Kyllä hänet minusta nähden saatte panna vaikka omaan sänkyynne, sanoi minulle pääpoliisi, kun kuuli, että tahdoin ottaa miehen omaan huostaani.—On niitä jo täällä tarpeeksi toisinkin, ja yhä kai tulee. Eikä tämä ole tainnut vielä muille ennättää pahennusta tehdä, minkä lie itselleen.—Ja patrullit jättivät meidät siihen kahden kesken seisomaan ja lähtivät uutta saalista vaanimaan.

Samuli seiso siinä melkein koukkuun kutistuneena, kädet riipuksissa ja avopäin.

—Tässä olisi teidän hattunne, sanoin minä ja painoin hatun hänen päähänsä.

—Mikä?—Missä? Hattuko?—Kuka te olette?—Missä ne ovat ne, jotka aikoivat minulle kortteerin toimittaa?

—Tulkaa nyt vain minun mukanani ja kiittäkää onneanne, ettette joutunut sinne, minne nuo aikoivat teidät viedä, sanoin minä.

—Nehän sanoivat vievänsä minut yökortteeriin, kun minä en nyt omaani osaa ... ne olivat hyviä ihmisiä ... eivätkös olleet?

—Yökortteerihan se on korttikaarikin ja ihmisiä ne on patrullitkin, selitin minä taas.

Nyt vasta hän näytti alkavan älyt, miten hänen asiansa olivat ja mitä hänelle oli tapahtunut. Hän tuijotti kauan aikaa eteensä, sanaakaan puhumatta, mutta siitä, mitä hänen kasvojensa piirteet

puhuivat, siitä minä päätin, mitä hänen mielessänsä liikkui. Hän oli nähtävästi vielä humalan ja uupumuksen vaikutuksen alaisena. Mutta sitä mukaa kuin hän alkoi käsittää tilaansa, sitä mukaa myöskin hänen kasvojensa veltostuneet juonteet alkoivat vähitellen vakiutua ja paikoilleen syvetä. Vihdoin hänen huomionsa kääntyi ympärillä oleviin esineihin, ja yht'äkkiä hän kysäisi, osottaen poliisikamarin ikkunaristikoita:

—Onko tuo vankihuone vai mikä, koska on raudat ikkunoissa?—Mitä me tässä tehdään? Lähdetään pois ... kuinka on tänne tultukaan?

—Ettekö muista, että vastikään ryntäsitte torilta ihmisjoukon käsistä, jotka teitä nostivat, ja sitten patrullit ottivat ja aikoivat viedä teidät tuonne...

Tuskin olin saanut häntä muistuttaneeksi siitä, mitä torilla oli tapahtunut, kun huomasin tehneeni varsin varomattomasti. Sen verran minkä yhä enenevässä iltahämärässä saatoin nähdä, hänen koko olentonsa, kiireestä kantapäähän, tärähti, ikäänkuin joku sisällinen kipu olisi tahtonut häntä kureeseen vetää, ja samalla kuulin hänen hiljaisesti vaikeroivan. Mutta kohta hänen muotonsa taas muuttui melkein hurjaksi, silmät säihkähtivät kummallista tulta, ja minä kuulin, kuinka hän hioi hampaitaan yhteen.

Hän tempasi minua käsipuolesta ja melkein kiljui:

—Vai niin!—Vai niin!—Niin, kyllä minä nyt tunnen teidätkin, te olitte kanssa siellä! Ettekös tekin nostanut ... minä tapan teidät ja kaikki ne ihmiset...!

Mutta kun minä vakuutin, etten häneen silloin koskenutkaan, koki hän rauhoittua.

—Niin, niin, ettehän te, ettehän te ... enhän minä sitä sanokaan ... se oli hyvä, ettette te ... teidän olette hyvä mies, mutta ne muut (ja taas hän puri hammasta), ne saatanat, ne, jotka minua nostivat ... (hän koki rauhoittua jälleen, mutta hänen äänensä vapisi yhä sisällisestä tuskasta)... Voi, voi, jos te tietäisitte ... mutta nostiko ne minua kaiken markkinaväen nähden, ne ryökäleet?—Mutta oma syynihän se oli ... itsehän sinne menin, onhan se ennenkin tapah ... vaan nostiko ne minua?

Minä koetin rauhoittaa häntä ja sanoa, ettei hän olisi millänsäkään ja että tulisi vain minun mukaani.

—Minnekä te minut viette?

—Lähdetään jonnekin huoneeseen ... missä te olette kortteeria?

Hän ei tiennyt sinne neuvoa. Se oli vain joku keltaiseksi maalattu talo vastapäätä jotain toista keltaiseksi maalattua taloa, likellä muutamata kadun kulmaa.

—Sitä ei nyt tällä kertaa taideta löytää ... lähdetään nyt, minne osataan, sanoin minä ja aloin taluttaa häntä käsipuolesta.

—Lähdetään, lähdetään ... niin, antakaa minä pidän kiinni kädestänne, viekää minut, minne tahdotte.—Te näytätte olevan hyvä ihminen ... elkää vain antako niiden minua nostaa...!

Katua kulkiessamme hän oli koko ajan tuommoisella kahtalaisella päällä. Milloin hän turvautui minuun melkein rukoillen, milloin taas kuohahti täysiin vihoihinsa, ja sitten taas pyysi, etten jättäisi häntä markkinaväen pilkattavaksi.

—Minnekä te minua viette? kysyi hän taas, kun olimme portilla.

Minä sanoin, että hän nyt lähtisi minunkin kortteeriani katsomaan, kun ei hänen omaansa osattu.

—Vaan mistä minä tiedän, mikä mies te olette ... kunhan ette vain vie jonnekin pimeään huoneeseen ja ryöstä... Mutta kyllä minulla on puukko!—ja hän tavotti toisella kädellä vyöhystäänsä.

—Ei sitä tarvita, antaa sen vain olla tupessa ... mennään nyt pois huoneeseen markkinaväen jaloista.

—Niin, mennään, mennään vain ... kyllä minä tulen vaikka mihin, kunhan vain mennään.

Huoneeseen tultuamme saatoin minä tarkemmin katsella tuota omituista miestä.. Uuni lämpisi parhaallaan, ja kun hän istuutui sen eteen, niin tuli valaisi täydellisesti hänen muotonsa piirteet... Kooltaan hän oli tavallinen, paremmin hento kuin harteava. Muoto oli tavattoman hienopiirteinen, vaikka jo osaksi veltostunut. Hänen suuret siniset silmänsä katselivat tuleen semmoisella omituisella

katseella, jossa välistä välähtelee selvän miehen mieli, mutta jota kuitenkin vielä humalan sumut hämmentävät. Otsa oli korkea ja säännöllinen, ja hatun alituisen päässäpidon vuoksi se oli pysynyt valkoisempana kuin muu muoto. Siinä saattoi siis paljoa selvemmin kuin päivän ja ahavan puremissa kasvoissa lukea noita hienoja, älykkäitä juovia, joita ainoastaan kovat sisälliset taistelut ja kärsimiset uurtavat niitä kokeneiden ulkomuotoon.

Kauan aikaa istui hän äänetönnä takkavalkeaan tuijottaen. Mutta vaikka hänen ajatuksensa näyttivät kaukana muualla harhailevan, huomasi hän kuitenkin jokaisen tulipaakun, joka kuusisista haloista sattui lattialle lentämään, ja heitti sen kohta hyppysillään uuniin takaisin.

Kotvasen kuluttua minä kysäisin, eikö häntä haluttaisi panna palamaan.

Hän säpsähti kuin unestaan herätetty ja pyyhkäisi otsaansa.

—Ka, täälläkö minä olen ... minä en muistanutkaan ... palamaanko? Enpä hänestä nyt.—Vaan elkää pahaksenne panko, että minä olen tänne näin vain ventovieraan huoneeseen omin lupini...

—Elkää olko millännekään ... itsehän minä teidät tänne toin.

—Saisinko luvan kysyä, oletteko sitä herra vai mikä? Herraksi te ainakin olette liika hyvä.

Minä kummastelin tätä ja kysyin, miksi hän niin ajatteli.

—No, herraksi tai talonpojaksi ... yhdenlaisia ne minusta kaikki on, mutta te olette kuitenkin toisenlainen... Ei sitä tuolla lailla kuin te joka mies tämmöistä kutaletta kuleta ja hoida. Etsii juopuneen hullun hatun ja kuletaa hänet itsensä sitten kotiinsa.

—Se Nilsin mieshän se teidän hattunne etsi, sanoin minä, ja minä en muuta kuin sen vain toin teille.—Mutta miksi te sitä kyytiä tiehenne syöksytte sieltä torilta?

—Silloinko, kun ne nostivat siellä ja hurrasivat kuin narria?

Hän ei nyt joutunutkaan raivoihinsa niinkuin äsken, ja se oli minusta vielä kummempaa kuin se, että hän ensin joutui, vaikka en osannut kumpaankaan syytä keksiä, enemmän kuin siihenkään, miksi hän semmoisella kamalalla äänellä silloin kirkaisi, kun syöksyi tiehensä nostomiestensä käsistä. Päinvastoin kutistui hän nyt aivan kumaraksi tuossa uunin edessä istuessaan ja painoi miltei nyyhkien kasvonsa käsiinsä. Minä annoin hänen taaskin olla rauhassa ja miettiä, mutta kummakseni hän yht'äkkiä hypähti seisoalleen ja paiskasi molemmat kätensä olkapäilleni.

—Kuulkaa, hyvä herra, eli mikä lienette. Jos te ette muuten ... taivaaseen pääsisi ... tahtoisitteko sinne pirujen ja perkeleiden nostamana päästä?

Hänen äänensä oli itkevän kiihkoinen, ja hän katseli minua, niinkuin todella olisi luullut, että minä tähän kysymykseen osaisin antaa vastauksen.

Mutta minä en osannut muuta kuin ihmetellä enkä sanonut ymmärtäväni, kuinka pirut ihmistä taivaaseen veisivät, joiden aina ennen olin kuullut heitä helvettiin himoitsevan.

Hän istuutui niinkuin se, jonka ajatuksen juoksua ei ole ollenkaan käsitetty.

—Niin, niin. Mistäpä sen ymmärtäisittekään ... eihän sitä ymmärrä muut kuin minä, enkähän minäkään sitä ennen ymmärtänyt. Mutta nyt minä sen ymmärrän, että kun piru oikein piruksi käy, niin silloin se on ihmiseen niin ihastuvinsa, että tahtoo sen taivaaseenkin lennättää. Mutta se taivas on sittenkin pirujen tekemä taivas eikä se mikään taivas olekaan, vaan se on se syvin helvetti.

Tuota puhuessaan oli hän noussut seisoalleen ja kävellyt pöytäni luo.

—Saisiko näitä teidän kirjojanne katsella? kysyi hän, ja kun minä sanoin, että hän vain olisi hyvä ja katselisi, alkoi hän niitä selailla. Minusta näytti, että häntä jollakin tavalla vaivasi se, mitä äsken oli tullut sanoneeksi, ja että hän nyt haki jotain syytä kääntääkseen puheen toisaalle.

Hän tavaili muutamien ruotsinkielisten kirjain nimilehtiä samanlaisella uteliaalla kömpelyydellä, kuin talonpojat niitä tavallisesti tavailevat. Mutta sitten hän yht'äkkiä laulahti:

—Hyvä oon minä lukija, minä tunnen joka nuotin,
mut lautaks keskipäivälläi lyö silmissäni ruotin—

ja siirrettyään nuo vieraskieliset kirjat syrjään alkoi hän katsella muita.

Yht'äkkiä avautui siinä hänen eteensä Kanteletar, ja kun hän sen näki, hän ihan kuin olisi säikähtynyt. Mutta sitten leimahti ilon tuli hänen silmissään ja hän huudahti:

—Siinähan on Kanteletar!

Ja kun hän sen huudahti, hänen äänensä melkein vapisi. Sitten hän rupesi kirjan lehtiä kuumeentapaisesti selailemaan.

—Katsotaanpas, onko se täälläkin se runo. Täällähän se on, sadannella seitsemännellä neljättä sivulla. Ka niin, tuoss' on. Ja nyt hän alkoi lukea seuraavaa runoa, väliin kirjaan katsoen, väliin ulkomuistista, jolloin hän aina kirjan yli minuun vilkaisi:

—Eipä kasva kaikki lapset, ei ylene yksikänä, niinkuin mie katala kasvoin, yksipuolinen ylenin, kasvoin lasna armotonna, yksipuolisna ylenin; kasvoin kuin karankokuusi, nousin kuin noropetäjä, niinkuin putki puun nojassa, saraheinä sammalsuolla, kaste kaihassa tilassa, vesi vahteran vajossa. En kasvanut kananmunilla, ylennyt sianlihoilla; kasvoin kainalopaloilla, täyvyin kaalin tähtehillä veräjillä vierahilla, uksilla ulisevilla.

Kunp' on eukkoni eläisi, oisi vanhin valvehella, ei se lapsi näin kävisi nukkavierulla nutulla, karvavieru-kauhtanalla, paha raiska paita päällä; maata verkani vetäisi, siltoa sinihamonen.

—Eikös se ole mainiota runoa, kun sanoo, että »kasvoin kuin karankokuusi, nousin kuin noropetäjä», ja kun sitten sanoo, että jos äiti eläisi, niin »ei se lapsi näin kävisi nukkavierulla nutulla, karvavieru-kauhtanalla!»

En voinut mielestäni kyllin ihmetellä tuota miestä. Äsken oli hän ollut ihan masennuksissa, ja nyt hän tuossa luki kauneimpia paikkoja Kantelettaresta. Vast'ikään hänen muotonsa piirteet olivat olleet aivan riipuksissa ja silmät välinpitämättömän näköisinä. Nyt se sama mies seiso siinä hehkuvin kasvoin minun edessäni ja puhui miltei liikutuksen itkuun värähtelevällä äänellä.

—Voi, voi! ... se on tämä runo niin ... minä sitä parempaa en tiedä missään! Se on ihan kuin minä olisin sen itsestäni tehnyt, jos vain olisin osannut. Mutta onhan täällä monta muutakin yhtä hyvää! Entäs tämä, joka on täällä vähän etempänä. En minä sitä nyt näy löytävän, mutta se on näin —ja hän luki ihan ulkoa muutaman runon, joka tuntui minusta sekin siltä, että se oli Kantelettaresta.

Ja kun hän oli sen lukenut, hän taas haki käsiinsä toisen ja sitten vielä kolmannen ja sanoi, että hän vain tahtoi nähdä, vieläkö muistaisi ne yhtä tarkalleen kuin ennen ja olivatko ne tässä kirjassa niinkuin siinä, joka hänellä oli.

Minä vain yhä enemmän kummastelin, ja kun sain vähän sananvuoroa, niin kysyin, oliko hän nämä kaikki ennen lukenut, vai mistä hän oli ne oppinut.

Melkein riemuiten huudahti hän:

—Sen kirjan minä osaisin melkein kannesta kanteen ja jos mistä kysyisitte, niin minä—! Ja hän innostui taas lukemaan, ja kuta enemmän hän luki, sitä enemmän hän innostui.

Tuskin olisin tuntenut samaksi mieheksi tätä, joka tuossa nyt Kantelettaren runoja luki, ja sitä, joka torilla ihmisiä omilla runonpätkillään huvitteli. Nyt loisti hänen silmissään rudellinen innostus, silloin niiden ympärykset olivat vetäytyneet pilkallisiin kureisiin. Eikä hän oikeastaan lukenut, vaan puoleksi luki ja puoleksi lauloi. Minä en ollut koskaan kuullut vanhoja runoja laulettavan, mutta kuvailin, että samalla lailla lienee entisenkin laulajan luonto noussut, kun tuli tulinen hetki ja innostuttavat sanat sanottavaksi.

—Oletteko kuullut kenenkä näitä runoja laulavankin, koska näytte osaavan niitä laulaakin? kysyin minä.

—No—niin,—sanoi hän ja vetäytyi hämillään ja melkeinpä häpeissään entiselle sijalleen lämpiävän uunin eteen.—Antakaa anteeksi, että minä tässä vähän liiemmältä rietaannuin, mutta ei herran pidä silti siitä minua ... en minä ole keltään nuottia kuullut, en ole kuullut luettavan enkä laulettavan ... kukapa näitä laulaisi? Mutta kun minä niitä rupesin lukemaan, niin sitten tuli minulle

nuottikin sanojen mukaan, liekö oikea vai ei. Minulla on semmoinen kimpoilevainen luonto, että kun se vain näin hyppelemään pääsee, niin ei tahdo heretä ja sille ovat ihmiset monta kertaa nauraneet.

Hän jäi istumaan, pää käsien väliin painettuna, enkä minä tiennyt, mitä hänelle vastaisin. Hän luuli varmaankin tuossa innostuksissa ollessaan näyttäneensä naurettavalta.

Me olimme molemmat kappaleen aikaa vaiti, kunnes minä, jotain sanoakseni, kysäisin, tunsiko hän muutaman Alpertti Suomalaisen, joka oli hänkin Pyhäjärveltä ja joka oli minun kanssani käynyt samaa koulua.

–Senkö minun velipuoleni, joka nyt on pappina?

–Onko hän teidän velipuolenne?

–Onhan se, tai minähän oikeutta myöten olen hänen velipuolensa. Me olemme kumpainenkin Kankaanpään lautamiehen poikia, vaikka:

Toinen on keinussa soudettu, toinen on lehdosta noudettu; toisen äit' oli vihille viety, toisen kantaja piikana pietty.

Hän vaipui jälleen äänettömyyteensä ja tuijotti kankeasti hehkuvaan tulennokseen.—Minä kohensin kekäleitä, ja kun muuan paakku taas kimmahti maahan, nosti hän sen sieltä vikkelaasti ja nakkasi takaisin uuniin. Minä siirsin istuimeni likemmä uunin suuta ja istuuduin hänen eteensä.

–Alpertti on nyt pappina, sanoin minä jonkun ajan kuluttua.

–Niinhän se on, sanoi hän ja lisäsi sitten verkalleen: Pappinahan se on.—Tehdäänpö teistäkin pappi?—ja hän tarkasteli minua melkein epäillen.

Minä vastasin, etten ollut siksi aikonut.

–Minä vain ilman kysyin, sanoi hän,—mutta eikö se olisi hyvä virka se papin virka?—Hän ei tätä kysynyt, niinkuin muut talonpojat, sydämellisellä hartaudella, vaan puolella ivalla.

–Mutta miksikö virkamieheksi sitä sitten aiotte, jos ette papiksi?

En vastannut tähän kysymykseen, vaan kysyin vuorostani, oliko hänestä papin virka todellakin paras virka.

Hän kurkottautui aivan lähelle minua ja puhui melkein supattavalla äänellä, ikäänkuin olisi pelännyt jonkun kuulevan.

–Kuulkaas, hyvä herra ... sanokaas te, joka tiedätte, eikö siellä Helsingissä kaikkia typerimpiä miehiä hylätä papin kouluun ... joista ei jaksa muuta tulla?

Siihen minä sanoin, että saattaa niitä olla typeriä papeissakin.

–Jos on viisaitakin, keskeytti hän. Niin, niin, kyllä niissä on viisaitakin, mutta sen minä olen nähnyt omasta velipuolestani, että tulee se pappi typerämmästäkin, kun on tullakseen. Vai lienekö minä itse niin typerä, etten ymmärrä sitä sille viisauden merkiksi, josta kerran pappi tehdään... (Hänen silmissään vaihteli koko ajan noita omituisia ivan ja pilkan sekaisia väreitä.)—Mutta toisekseen minä olen sitäkin ajatellut, että mitähän minustakin olisi tullut, jos isä olisi pannut velipuolen paimeneen ja laittanut minut kouluun—pappikohan vai mikä?

–Olisiko teillä ollut halua oppimaan? kysyin minä.

–Haluako oppimaan!—Kysykää sitä koulumestarilta, se kyllä tietää sanoa, oliko Sampalla hyvä pää vai oliko huono, ja oliko sillä halua. Mutta vainajahan se jo onkin se kumarahartiainen mies.—Mutta saatanhan minä sen itsekin sanoa, että oli minulla silloin pikku poikana jo semmoinen muistikin, ettei monella ole. Kun vain kerrankaan jotain luin, niin opin sen kohta melkein ulkoa, ja jos kahteen kertaan laskin läpi, niin en sanaankaan takertunut. Ja kun joskus kirkkoon pääsin, niin sieltä tultuani kertosin mummolle papin saarnan sanasta sanaan, eikä mitään jäänyt pois. Joka kinkerissä minua kiitettiin, ja minä olin jo »viidennessä pääkappaleessa», kun velipuoli vasta »käskyjä» opetteli. Mutta siitä se kuitenkin pappi tuli ja minusta vain tällöinen rentale eikä muuta.

–Eläkö teillä äiti vielä? kysyin minä.

–Äiti haudattiin samana päivänä, kuin minut kastettiin. Mutta mummo, riiteli lautamieheltä eläkkeen, ja siitä ohtinasta se. meitä sitten kotonaan piti. Mummo harjasi talvikaudet liinoja saunassa,

ja kun minä aloin askareelle kyetä, niin pantiin äpärapoika karjaa paimentamaan, mutta samaan aikaan laitettiin oikeampi poika kouluun.

—Ja ettekö sitten saanut mitään oppia ja lukea?

—Sainhan minä, minkä sain, mutta jos vähäisen sain, niin enempää teki mieleni. Siellä lautamiehessä oli sinä kesänä, kun poika syksyllä pantiin kouluun, muuan semmoinen maisteri, joka opetti Alpertille rätinkiä ja latinankieltä, ja se antoi minulle muutamia kirjoja, kun näki, että niitä niin mieleni teki. Ja se kanssa sanoi, että minulla on pää kuin partaveitsi ja että Alpertti on paljon tylsäjärkisempi kuin minä. Sen se sanoi, kun oli siitä tuskautuneena, ettei Alperttia saanut tajuamaan, mitä hän sille neuvoi. Mutta kun isäntä kuuli minua viisaammaksi sanottavan, niin esteli se siitä lähtien aina minun lukujani, ja jos milloinkaan kirjan ääressä tapasi, niin kohta muille töille työnti. Alperttiakin oli käsenyt minulta kirjojaan piilossa pitämään, mutta sain minä niitä kuitenkin houkutelluksi, ja sitten minä niitä päivät pitkät paimenessa luin. Ja kun tulin yön ajaksi karjan kanssa kotiin, niin kerroin kaikille, mitä olin päivällä lukenut, ja useinpa Alperttiakin kysymyksillä ahdistelin, eikä se aina osannutkaan vastata, vaikka oli kouluakin käynyt ja minä en.—Mutta kysykääpäs te nyt minulta koetteeksi, vieläkö jotain muistaisin.

Jouduin tuosta yht'äkkisestä vaatimuksesta vähän hämilleni.

—Mitä kirjoja ne oli, joita luitte? kysyin minä vähän epäillen.

—Antakaapas olla, mietti hän. Olihan niitä kaikenlaisia historioita ja kertomuksia ja muita kirjoja, mutta en minä niiden kaikkien nimiä nyt muista. Mutta kysykäähän nyt jotain semmoista, jota pitää tietää, ennenkuin kouluun huolitaan; ehkä minä jotain muistaisin.

Kyselin häneltä yhtä ja toista, niinkuin maailman rakenteesta, taivaankappaleista ja sen semmoisesta, ja huomasin, että hänellä oli jokseenkin tarkat ja perusteelliset alkeistiedot. Hän oli itse tähän omituiseen tutkintoon varsin innostunut, ja silloin kun hän joka kysymyksen jälkeen vähän aikaa mietti, kattoon katsoen ja peukalonsa kynnellä etuhampaitaan hioen, silloin näyttivät kaikki muut asiat hänen mielestänsä haihtuneen.

—Jos poikana ollessanne osasitte sen, minkä nyt, niin olisitte varmaankin kouluun päässyt, jos olisitte pyrkinyt.

Lapsellinen ilo välähti hänen kasvoillaan, kun hän tämän kuuli.

—Niin, no sitähan ne kaikki sanoivat, jotka minut tunsivat!—Kyläläiset nauroivat lautamiehelle, että pane sinä tuo piikasi poika kouluun ja laita toinen paimeneen, tästä sen kuitenkin näkyisit pikemmin saavan herran sukuusi, kun sitä siihen niin tingalle tahdot!—Se kaiveli isännän mieltä, ja silloin kohta katosi minulta kirjani, enkä niitä sen koommin ole saanut, liekö polttanut vai hukuttanutko lie. Alperttikan ei enää uskaltanut omiaan antaa, kun pelkäsi saavan selkäänsä.

—Ettekö sitten enää saanut lukea mieleisiänne kirjoja ollenkaan? kysyin minä.

—Enpä paljon ollenkaan.—Mutta oli minulla kuitenkin yksi kirja ja sen minä sain emännältä, joka aina oli minulle hyvä, niin siihen aikaan kuin jälkeensäinkin.—Ei sitä usein tapahdu, että emäntä olisi miehensä lehtolapselle hellä, mutta lautamiehen emäntä olikin toista kuin muut emännät ... eikä ne oikein sovussakaan tainneet elää.—Se kirja, jonka sain, se oli se sama, jota tuossa äsken luin, ja kun emäntä näki, että minä kirjoja ikävöin, niin hän antoi sen minulle ja sanoi, että saisin sen omakseni, jos hyvästi pitelisin.

Minä kysyin kummastellen, mistä emännällä oli Kanteletar hänelle antaa.

—Niin, se oli näet sillä lailla, että se maisteri oli lähtiessään unohtanut sen kamariin, ja emäntä oli sen sitten korjannut talteensa.

—Ja hän antoi sen teille?

—Kutsui minut muutamana pyhäiltana aittaansa, kun isäntä ja muu väki olivat kylässä, ja pisti sen sieltä käteeni.—»Tuoss' on sinulle muuan kirja, josta minä en tiedä, mikä se on—liekö siinä lukuja vai loruja, mutta tottapahan sinä hyvä lukija sen perille pääset—»

Minä kätkin kirjan poveeni ja juoksin suoraa päätä mummon luo saunaan. Mummo siellä saunan kynnyksellä koetti kaksien lasiensa kanssa virsikirjaansa lukea, mutta minä sanoin, että hän

katselisi ja sanoisi minulle, milloinka isäntä tulee kotiin, ettei se tulisi ottamaan pois tätä kirjaa, jonka emäntä antoi.—»Mikä kirja se on?» kysyi mummo.—»Mikähän lie», sanoin minä ja rupesin sitä lukemaan... Minä ensin luin hiljaa, mutta kun se oli minusta niin somaa, niin kiihdyin jo kohta ääneenkin lukemaan.—»Kuule, poika, sanooko sitä tuota siinä sinun kirjassasi?» kysyi yht'äkkiä mummo, joka oli minun lukuani kuunnellut. —»Sanoohan tässä—eikös se ole somaa, mummo?» sanoin minä ja olin ihan ihastuksissani.—»Lueppas uudelleen se, minkä äsken luit», sanoi mummo hyvin ankaralla äänellä, »mutta elä huuda niin, että kuuluu ympäri maailmaa.»—Minä aloin lukea mummolle sitä runoa, joka on tuolla kahdennella sadannella ja kolmannella kolmatta sivulla lehden oikealla yläpuolella ... minä muistan sen vieläkin:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.